

Dr Alicja Zawistowska-Sadowska
Dr Ireneusz Sadowski
Fundacja „SocLab”

PODSTAWOWE DANE O PRZESTRZENNEJ DOSTĘPNOŚCI INSTYTUCJONALNEJ INFRASTRUKTURY KULTURY W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

I. NAZWA WSKAŹNIKA

PRZESTRZENNA DOSTĘPNOŚĆ INSTYTUCJI KULTURY

II. OPIS

Wskaźnik *Przestrzenna dostępność instytucji kultury* mówi o zróżnicowaniu dostępu do instytucji kultury w województwie podlaskim. Pod pojęciem „dostępu do kultury” rozumiemy tu liczbę instytucji kulturalnych w poszczególnych gminach województwa podlaskiego. Analiza wykonana jest w oparciu o dane z 2012 roku dostępne w bazie BDL GUS.

Wskaźnik ten (indeks) składa się z dwóch składowych:

1) pierwsza to liczba podstawowych instytucji działających na terenie gminy. Pod uwagę wzięto 5 instytucji: opery i filharmonie; teatry wszystkich typów; galerie i muzea; kina; domy kultury.

Odchodzimy tu jednak od praktyki prostego sumowania liczby instytucji działających na danym terenie, na rzecz nieco bardziej złożonych analiz. Omawiany tu indeks zbudowany jest według następującej zasady: jeśli w gminie istniała jedna instytucja danego typu, bez względu jaka, gmina uzyskiwała 1 punkt, natomiast jeśli były dwie lub więcej, gmina uzyskiwała 2 punkty (bez względu więc czy instytucji było 3 czy 7, liczba przyznanych punktów wynosiła 2). Indeks ten przyjmuje wartość minimalną (0), gdy gmina nie posiadała żadnej instytucji, a maksymalną (10), gdy w gminie znajdowały się co najmniej dwie instytucje każdego typu. Koncepcja tego wskaźnika zakłada, że równie cenny, co sama obecność, jest wybór. Chodzi więc o to, że mieszkaniec dostaje możliwość udziału w określonym rodzaju wydarzeń kulturalnych, ale może też porównywać oferty i oceniać. Rezygnujemy jednocześnie z dokładnej informacji o liczbie instytucji określonego typu oraz z jej relatywizowania do liczby mieszkańców, pozostając przy dwóch podstawowych własnościach (dostęp+wybór). Chodzi o to, by w odróżnieniu od innych wskaźników nie opierać się na pełnej kwantyfikacji faktów, tworzącej pozór ścisłości – w praktyce bowiem atrybutem zjawisk kulturalnych - równie ważnym co ilość jest ich jakość - a tej kwestii i tak nie da się łatwo skwantyfikować (przynajmniej nie na bazie danych GUS).

2) Druga składowa wskaźnika bierze pod uwagę sąsiedztwo gminy. Wychodzimy tu z założenia, że dostęp do instytucji kultury nie może być „mierzony” tylko poprzez ofertę lokalną, ale powinna również obejmować szerzej rozumiane sąsiedztwo. Łatwy dostęp do środków komunikacji pozwala bowiem na swobodne podróżowanie i korzystanie z oferty kulturalnej najbliższych miejscowości. Drugą przesłanką do uwzględnienia charakteru sąsiedztwa jest specyficzny podział „obowiązków” kulturalnych niektórych rejonów. W wielu przypadkach gminy miejskie przejmują funkcję lokalnych ośrodków kulturalnych od obszarów wiejskich, w których - z różnych powodów - w kulturę inwestuje się mniej. W takich sytuacjach życie kulturalne skupione jest w większym ośrodku niejako kosztem „rozdrobienia” go w regionie (w praktyce zdarzają się co prawda również przypadki odwrotne – na przykład badanie stanu kultury w województwie warmińsko-mazurskim z roku 2012 wykazało, że to w obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich życie kulturalne i infrastruktura kultury wyglądały lepiej, zaś miasta prezentowały się jako swoiste *czarne dziury kulturalne*).

W naszej propozycji obliczyliśmy średnią wartość wskaźnika opisanego w punkcie 1. dla gmin sąsiadujących z daną gminą i podzieliliśmy uzyskaną wartość przez 2. Ta ostatnia operacja wynika z faktu, że dostęp do instytucji leżących w sąsiednich gminach jest jednak nieco trudniejszy, niż miejscu zamieszkania (koszt dojazdu). W ten sposób uzyskaliśmy wartość informującą o tym w jak bardzo „kulturalnym” środowisku, tzn. cechującym się dostępnością i konkurencją oferty kulturalnej, żyją mieszkańcy poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego.

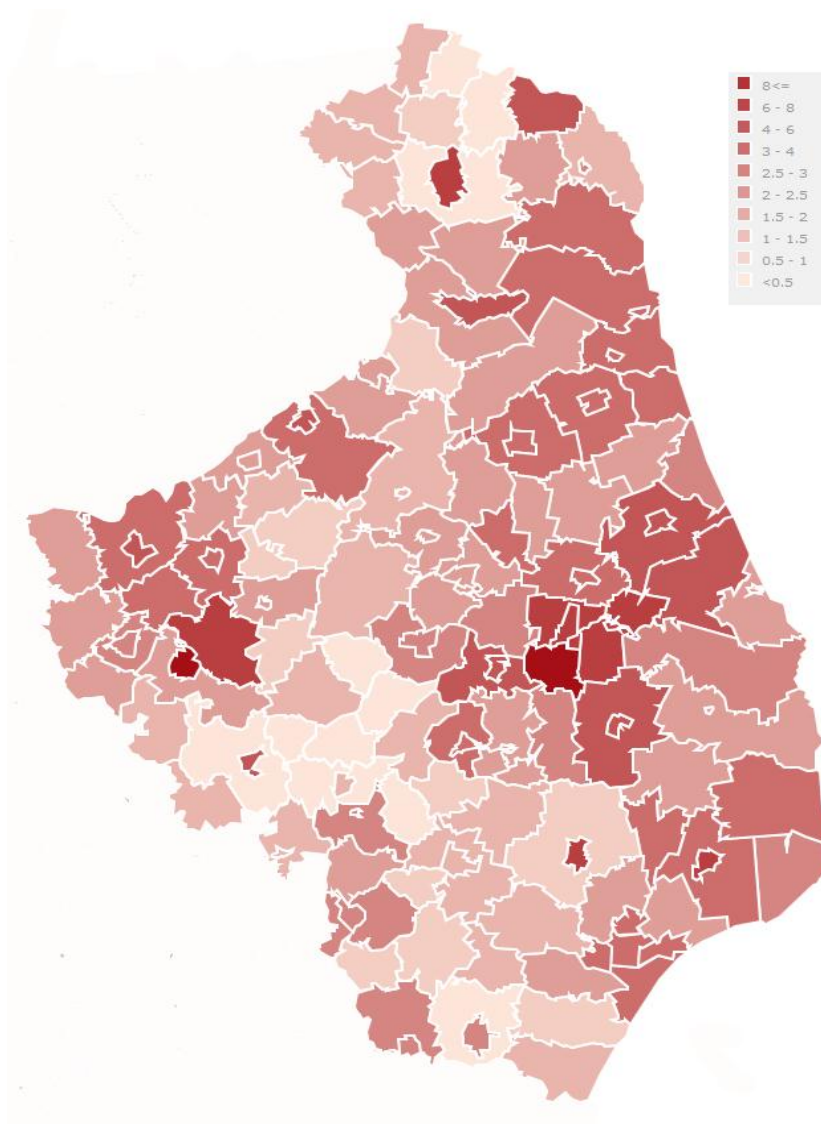
Finalny indeks (*n index*) stanowi w końcu sumę obu indeksów. Mówi on o relatywnej dostępności instytucji kulturalnej oraz sąsiedztwie w jakim ona leży. Wyższa wartość wskaźnika świadczy jednocześnie o dobrych zasobach własnych oraz korzystnym sąsiedztwie. Może on przynieść różnego rodzaju informacje:

a) wskazuje na „białe plamy” kultury, a więc miejsca na mapie województwa, które pozbawione są dostępu do zinstytucjonalizowanych, najprostszych obiektów kultury, a zarazem pokazuje gdzie znajduje się kulturowe centrum;

b) pozwala przekonać się czy między rejonami istnieje dyfuzja zasobów kulturowych, to znaczy czy oferta gmin mniejszych i uboższych uzupełniania jest przez ofertę sąsiadujących gmin aktywniejszych na polu kultury;

c) mówi o stopniu koncentracji instytucji kulturalnych w województwie podlaskim, a więc o nierównościach w dostępie do nich.

Mapa 1. Przestrzenna dostępność instytucji kultury (n index)

Linki:

Narzędzie do wizualizacji danych na mapie <http://geoportal.gov.pl/>

Tabela 1. Przestrzenna dostępność instytucji kultury w JST województwa podlaskiego (n index)

JST*	n index	JST*	n index	JST*	n index
Augustów (1)	3,67	Dubicze Cerkiewne (2)	1,88	Siemiatycze (2)	0,40
Augustów (2)	1,67	Hajnówka (2)	2,83	Dąbrowa Białostocka (3)	2,75
Bargłów Kościelny (2)	0,50	Kleszczele (3)	2,60	Janów (2)	1,92
Lipsk (3)	2,87	Narew (2)	1,75	Korycin (2)	1,80
Nowinka (2)	1,58	Narewka (2)	2,63	Krynki (3)	1,75
Płaska (2)	2,83	Kolno (1)	3,00	Kuźnica (2)	2,00
Sztabin (2)	1,69	Grabowo (2)	1,60	Nowy Dwór (2)	2,83
Choroszcz (3)	3,06	Kolno (2)	2,80	Sidra (2)	1,90
Czarna Białostocka (3)	2,94	Mały Płock (2)	2,86	Sokołka (3)	3,92
Dobrzyniewo Duże (2)	2,36	Stawiski (3)	2,75	Suchowola (3)	2,60
Gródek (2)	2,00	Turośl (2)	1,75	Szudziałowo (2)	3,12
Juchnowiec Kościelny (2)	2,14	Jedwabne (3)	1,50	Bakałarzewo (2)	1,33
Łapy (3)	2,50	Łomża (2)	1,94	Filipów (2)	1,33
Michałowo (3)	1,75	Miastkowo (2)	1,63	Jeleniewo (2)	0,58
Poświętne (2)	0,60	Nowogród (3)	2,27	Przerośl (2)	1,25
Supraśl (3)	5,75	Piątnica (2)	4,17	Raczki (2)	1,50
Suraż (3)	1,50	Przytuły (2)	0,50	Rutka-Tartak (2)	0,17
Turośl Kościelna (2)	1,75	Śniadowo (2)	1,25	Suwałki (2)	0,38
Tykocin (3)	2,42	Wizna (2)	0,70	Szypliszki (2)	0,40
Wasilków (3)	4,00	Zbójna (2)	1,80	Wiżajny (2)	1,17
Zabłudów (3)	3,21	Goniądz (3)	1,44	Wysokie Mazowieckie (1)	1,00
Zawady (2)	0,40	Jasionówka (2)	2,60	Ciechanowiec (3)	2,13
Bielsk Podlaski (1)	4,00	Jaświły (2)	1,67	Czyżew (3)	1,38
Brańsk (1)	1,25	Knyszyn (3)	1,70	Klukowo (2)	1,63
Bielsk Podlaski (2)	0,78	Krypno (2)	1,60	Kobylin-Borzymy (2)	0,33
Boćki (2)	1,43	Mońki (3)	1,58	Kulesze Kościelne (2)	0,20
Brańsk (2)	1,19	Trzcianne (2)	1,39	Nowe Piekuty (2)	0,33
Orla (2)	1,60	Sejny (1)	2,00	Sokoły (2)	1,29
Rudka (2)	0,50	Giby (2)	2,50	Szepietowo (3)	2,20
Wyszki (2)	1,30	Krasnopol (2)	1,50	Wysokie Mazowieckie (2)	0,29
Grajewo (1)	3,00	Puńsk (2)	3,17	Zambrów (1)	3,00
Grajewo (2)	2,50	Sejny (2)	1,00	Kołaki Kościelne (2)	0,13
Radziłów (2)	0,50	Siemiatycze (1)	2,00	Rutki (2)	1,13
Rajgród (3)	1,50	Drohiczyn (3)	2,00	Szumowo (2)	1,25
Szczuczyn (3)	1,67	Działkowice (2)	1,25	Zambrów (2)	0,43
Wąsosz (2)	1,40	Grodzisk (2)	0,50	Białystok (1)	10,00
Hajnówka (1)	4,00	Mielnik (2)	1,00	Łomża (1)	8,00
Białowieża (2)	2,00	Milejczyce (2)	1,50	Suwałki (1)	5,00
Czeremcha (2)	2,50	Nurzec-Stacja (2)	0,50		
Czyże (2)	2,50	Perlejewo (2)	0,67		

* Jednostki samorządu terytorialnego: (1) gmina miejska, (2) gmina wiejska, (3) gmina miejsko-wiejska

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych BDL GUS

III. KOMENTARZ

Nie jest niczym nowym stwierdzenie, że centra gospodarcze i polityczne regionów są jednocześnie głównymi ośrodkami kultury. Tak jest również w województwie podlaskim: Białystok oraz - w mniejszym stopniu - Łomża i Suwałki to trzy największe miasta w województwie skupiające jednocześnie największą liczbę instytucji. Są one regionalnymi ośrodkami kultury dla zachodniej, północnej i centralnej części województwa. Mapa wskazuje, że sąsiadujące z nimi ośrodki mają również względnie bogatą ofertę kulturalną. Z tym, że „promieniowanie” Białegostoku jest zdecydowanie najsilniejsze, bo wspierane przez sąsiedztwo aktywnych kulturalnie gmin, takich jak Supraśl. Takiego „lokalnego” centrum brakuje natomiast na południu Podlasia, i - jak widać na mapie - wartość obliczonego przez nas wskaźnika jest tam najniższa: środkowo-zachodnia część województwa (obszar wokół Wysokiego Mazowieckiego) oraz niektóre gminy północne (gminy przygraniczne, np. Szypliszki) wypadają „błado” zarówno dosłownie, jak i przenośni. Może to świadczyć o istnieniu naturalnej tendencji do dyfuzji wzorców zachowań kulturowych na inne regiony, która jednak zachodzi o ile istnieje „lokalne” centrum. Jeśli dane BDL GUS uznać za w pełni rzetelne, można też zarazem uznać, że obserwujemy trzy „białe plamy” na mapie regionu (oprócz dwóch wspomnianych wyżej, chodzi o obszar wokół Siemiatycz).

W interpretacji przedstawionych tu danych trzeba za każdym razem brać pod uwagę zarówno „twarde”, jak i „miękkie” uwarunkowania rozwoju instytucji kulturalnych. Potencjał kulturowy mieszkańców, manifestujący się w liczbie instytucji czy stopniu partycypacji, koreluje zarówno z typem gminy (czy jest to gmina wiejska, czy miejska, miasto na prawach powiatu, czy też gmina miejsko-wiejska) i idącymi za tym środkami finansowymi przeznaczonymi na kulturę, ale również społecznych takich jak poziom wykształcenia mieszkańców lub stopień partycypacji społecznej.

Pod uwagę wziąć również należy daleką od doskonałości rzetelność danych zawartych w BDL. Chodzi między innymi o liczbę instytucji w niektórych miejscowościach, która - jak pokazuje prosta weryfikacja w Internecie - nie pokrywa się z rzeczywistością¹. Bez dobrych jakościowo danych nie sposób zaś budować w pełni trafnych map kondycji tzw. sektora kultury ani też map infrastruktury instytucjonalnej kultury.

¹ Wedle danych BDL GUS aż 24 JST w województwie podlaskim nie posiada żadnego domu kultury, podczas gdy po prostym sprawdzeniu w Internecie okazuje się, że przynajmniej niektóre z nich, np. Rutka-Tartak, czy Suwałki, je posiadają).